

החסד שבתשובה

פתח דבר:

במאמר שלפנינו ננסה בעזה"ת להכיר את המתנה הנפלאה והחסד העצום הטמונים בתשובה ונסביר את גודל מעלותיה וסגולותיה הרבות.

אילו ניתן היה להחזיר את הגלגל אחרונית...

כל אדם מכיר את התחושה בה הוא מתמלא בחרטה לאחר עשיית מעשה שהוא נוכח בתוצאותיו הלא רצויות, והוא חושב לעצמו: מי יתן ויהיה בכוחי להשיב את הגלגל אחורה ואז תהיה לי הזדמנות לעשות זאת בצורה טובה יותר, בשום שכל ובצורה נכונה. אמנם הוא מבין כי אי אפשר לתקן את מה שכבר נעשה...

אך בכח התשובה יכול אדם לתקן למפרע את מה שכבר נעשה, כאילו מעניקים לו הזדמנות לשוב לימים שעברו ולעשות את הדברים מחדש מתוך הלקח וההבנה שלאחר מעשה!

תשובה - טובה מאת השי"ת!

רבינו יונה זצ"ל בראש ספרו שערי תשובה, טרם שהוא בא לברר את חיובי ודרכי מצות התשובה, הוא מקדים לבאר את המתנה הגדולה והחסד העצום הטמונים בעצם האפשרות שניתנה לנו מידיו של הקב"ה לטהר עצמנו מן החטאים על ידי תשובה, ואלו דבריו:

"ומן הטובות שהטיב השי"ת עם ברואיו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו, כי הוא ידע יצרם, שנאמר (תהלים כה, ח): "טוֹב וְיִשָּׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֵה חַטָּאִים בְּדָרֶךְ".

זאת הידיעה אשר רבינו יונה זצ"ל ראה לנכון לציין בפתיחת ספרו קודם ביאור כללי ופרטי מצות התשובה.

והאמת יורה דרכו כי חשיבות נשגבה יש בידיעה וההכרה בגודל ערך החסד הגדול שעשה הבורא יתברך איתנו בנתינת מתנה נפלאה זו הנקראת תשובה.

החסד שבתשובה

וכך היה אומר המשגיח הגאון רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל שלפיכך פתח רבינו יונה זצ"ל את ספרו בידיעה שהיא השורש והיסוד עליו סובבת תשובת האדם, אותה ידיעה שתשובה היא מן הטובות שהטיב הקב"ה עם ברואיו, וחסד גדול עשה לנו בפתחת שערי התשובה כדי לקבל את השב בתשובה כי מתהום רבה עולה לרום המעלות עד אשר מגיע לכסא הכבוד.

"הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו" - מדוע?

חז"ל אומרים במסכת שבת (דף י:): "אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו".

ויש להבין מהו הטעם שצריך להודיעו, הלוא אם רוצה הנך להעניק לו מתנה, תן לו! מדוע אמרו חז"ל שיש צורך בהודעה?

מסביר הגאון רבי חיים פרידלנדר זצ"ל: כאשר אדם מקבל מתנה והוא אינו יודע שקיבל או מה קיבל, הוא לא ישכיל לנצל את המתנה כדבעי. והרי זה דומה למי שתוחב סכום כסף לכיס חבירו והלה אינו מרגיש בכך, הרי לא זו בלבד שהמקבל לא ישמור על הכסף הוא גם לא יוכל להשתמש בו וליהנות ממנו.

נותן מתנה שמעוניין להנות את המקבל, הוא בודאי רוצה שהמקבל ינצל את טובותיה של המתנה באופן המירבי, ולשם כך עליו להודיעו ולהסביר לו את ייעודה ותכונותיה של המתנה וכך יוכל המקבל להפיק ממנה את המירב והמיטב.

מדוע רדף רבי שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל אחרי העני?

בנותן ענין להביא כאן מעשה שהיה:

הגאון רבי שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל אחיו של הגאון בעל ההפלאה זצ"ל, היה בעל צדקה גדול אשר תמיד נתן וחילק לכל מי שביקש ממנו את עזרתו ביד רחבה ובנפש חפצה.

ויהי היום, הגיע עני ודפק בפתח, הגאון רבי שמעלקא זצ"ל רצה בכל מאודו לעזור לו ולתת לו דבר מה, אך לא מצא בביתו מאומה, הוא חיפש וחיפש עד שלבסוף מצא את הטבעת של אשתו, והיות והכיר את לבה הרחום של אשתו והניח שמן הסתם תסכים למעשהו - העניק אותה לעני.

החסד שבתשובה

כאשר אשתו חיפשה אנה ואנה והבינה שהטבעת איננה, שאלה את בעלה - היכן הטבעת? בעלה השיב לה שהיא ניתנה לעני...

כשמוע זאת צעקה אשתו צעקה גדולה באומרה: מה עשית? הלא הטבעת אינה פשוטה כפי שהיא נראית אלא היא יקרה עד למאוד...

כששמע זאת הגאון רבי שמעלקא זצ"ל, יצא מיד לרחובה של עיר על מנת למצוא את העני. לאחר שהשיגו אמר לו: "דע לך שהטבעת יקרה עד מאוד, ואם כן, תשגיח לא למכור אותה בזול כי היא שוה הון רב"...

מעשה נפלא זה ממחיש לנו מדוע חשוב שהנותן מתנה לחבירו יודיעו בכדי שישתמש במתנה באופן הראוי ויוכל להפיק ממנה את מלוא התועלת הטמונה בה.

תשובה - היא מתנה גדולה וחשובה עד מאוד, אותה העניק ה' לעמו מאהבתו אותם והיא המקרבת אותם אליו. לפיכך אנו חייבים תחילה ללמוד, לדעת ולהכיר את מהותה, שאם לא כן לא נוכל לנצלה כראוי ולהפיק ממנה את מלוא התועלת.

תשובה - החזרת גלגלי הזמן אחורנית!

וכמדומני שנוכל לעמוד על גודל מתנת התשובה בהקדם משל זה.

אדם נסע במכונית במהירות למעלה מן המותר על פי חוקי המדינה, או שעבר ברמזור אדום, וכתוצאה ממעשהו נהרג אדם. עד מהרה נתפס הנהג הפוגע על ידי המשטרה ועליו לעמוד במשפט לפני השופט.

כל בר דעת מבין כי הנהג לא יוכל לעולם להחזיר את המצב לקדמותו ומה שעשה עשוי, גם אם יבקש סליחה על כך שעבר על החוק - יאמר לו השופט: קודם כל עליך לשלם את חובך לחברה, לשבת בכלא שנים רבות כפי הנקבע בחוק, ורק אחר כך תהיה אפשרות לדון בהמשך דרכך. ואפילו אם יבכה בדמעות שלישי ויתחנן ויבקש רחמים עליו ועל אשתו וילדיו, אולי יקל השופט בעונשו קצת. אבל בשום מצב אי אפשר להחזיר את המצב לקדמותו כאילו לא עבר על החוק מעולם ולפוטרם ללא שום עונש.

כך אומר השכל האנושי והישר וזוהי מידת בשר ודם - על הנהג לקבל קודם כל את עונשו, ורק אחר כך סליחתו תתקבל.

החסד שבתשובה

כאן נוכל להבין את אותה מתנה נפלאה שהקב"ה נתן לנו ברוב רחמיו וברוב חסדיו הקרויה "תשובה", באמצעותה ניתן להחזיר את גלגלי הזמן אחורנית כביכול, ולהחשיב את המעשה שעשה כאילו לא קרה מעולם.

איזו מתנה נפלאה!

על פי החכמה והשכל אין מקום לתשובה!

וכבר מבואר בחז"ל שעל פי החכמה והשכל לא קיימת האופציה של עשיית תשובה, כי הרי מה שעשה עשוי, וכל מציאות של תשובה אינה אלא בבחינת "מתנה" מידיו האוהבות של הקב"ה החפץ בטובתנו.

ומובא בירושלמי במסכת מכות (פ"ב ה"ו): "שאלו לחכמה: חוטא מהו עונשו? אמרה להם: "חֲטָאִים תִּרְדָּף רָעָה" (משלי יג, כא). שאלו לנבואה: חוטא מהו עונשו? אמרה להן: "הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָמוּת" (יחזקאל יח, ד). שאלו להקב"ה: חוטא מהו עונשו? אמר להן: "יעשה תשובה ויתכפר לו". היינו דכתיב (תהלים כה, ח) "עַל כֵּן יוֹרָה חַטָּאִים בְּדַרְךְךָ" - יורה לחטאים דרך לעשות תשובה".

הרי לנו שעל פי החכמה והשכל אין מקום לתשובה! רק הקב"ה בכבודו ובעצמו יכול להעניק לנו מתנה גדולה ונפלאה זו - תשובה!

הנהגת הקב"ה - לא כהנהגת בשר ודם

נקודה נוספת יש במתנה נפלאה זו של התשובה, וכפי שהמשיל על כך הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל.

ראובן חטא לשמעון רעהו ופגע בכבודו וביישו, ואחר כך ראובן מתחרט ובא לפני שמעון כדי לבקש את סליחתו, שמעון ברוב טובו סולח ומוחל לו, ואומר לו שהוא מסכים לשכוח מהכל כאילו לא אירע מאומה.

לאחר זמן מה חוזר ראובן ופוגע בו שנית ושוב בא לפני שמעון לבקש את סליחתו. אין ספק כי הפעם שמעון יתקשה מאוד לסלוח לו, אך אם לבו רך יתכן שבכל זאת יתגבר על כעסו וברוב טובו יסלח לו גם בפעם הזו.

אמנם, לו יהי וראובן ישוב לאיוולתו פעם שלישית, רביעית וחמישית, אזי גם אם יבוא ראובן ויתחרט, אין ספק שהוא לא יסלח לו, אלא יאמר לו: אתה מבייש אותי

החסד שבתשובה

שוב ושוב, מתחרט ומבקש סליחה, ושוב אתה חוזר על אותם המעשים - אין אתה ראוי שאסלח לך!

זהו דרכו של בשר ודם אמנם דרכו של הבורא יתברך אינו כן, אלא מוחל וסולח פעם אחר פעם. ולמרות שהאדם חוזר בתשובה פעמים רבות ולאחר זמן שוב נכשל, כאשר ישוב בתשובה שלימה, הקב"ה מוחל לו ברוב טובו וחסדו.

וכמו שאמרו חז"ל במסכת ברכות (דף ז.). על הפסוק (שמות לג, יט) "וַחֲנַתִּי אֶת אֲשֶׁר אֶחָן וְרַחֲמֵתִי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחַם" - אף על פי שאינו ראוי ואף על פי שאינו כדאי, בכל זאת הקב"ה מקבל את תשובתו תמיד.

"כי אתה סלחן ומחלן לבני ישראל"

בזמנו של האדמו"ר רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל היה אדם אחד בשם ר' מאיר, איש נכבד ממשפחה מיוחסת שנכשל ויצא לתרבות רעה. רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל קירב וחיזק אותו עד שהפך לבעל תשובה גמור, ואף נעשה תלמיד חכם ולמדן גדול.

פעם ראה רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל שר' מאיר עצוב מאוד. הוא פנה אליו ושאל אותו: למה פניך זועפים? האם על העונות והחטאים אשר חטאת? הרי על הכל מועילה תשובה.

השיב לו ר' מאיר: מדוע שלא אדאג? הרי הרביתי מאוד לפשוע נגד השי"ת, וגם אחר שעשיתי תשובה חזרתי על חטאי כמה פעמים ככלב השב אל קיאו, ואינני יודע אם תשובתי תתקבל עוד בשמים.

השיבו הרבי זצ"ל: הרי אומרים עליך שאתה תלמיד חכם ולמדן על כן אשיב לך כדרך הלומדים. אנו אומרים בתפילה: "כי אתה סלחן ומחלן לבני ישראל". ויש לתמוה למה לא אומרים "כי אתה סולח ומוחל לבני ישראל" - מהו הלשון "סלחן ומחלן"?

הרבי זצ"ל לא המתין שר' מאיר יענה אלא המשיך ואמר: התשובה לכך טמונה בפסוק (שמות כג, ה) "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֵךְ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ (וְחִדְלָתָּ מֵעֶזְב לּוֹ) עֶזְב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" ודרשו חז"ל במסכת בבא מציעא (דף לג:): "רֹבֵץ" ולא "רבצן", ופירש רש"י זצ"ל - "רבצן - הרגיל בכך".

החסד שבתשובה

כלומר: אם יש חמור שרגיל תמיד לרבוץ באמצע הדרך, אין נוהגת בו מצות "עֲזֹב תְּעֲזֹב" ולמדנו אם כן שאם מסיפים אותנו "נו"ן בסוף המילה, זה הופך את זה ממקרה חד פעמי לרגילות.

זהו הפירוש "כי אתה סלחן ומחלן" - הקב"ה רגיל לסלוח ולמחול גם לאדם שדרכו לחזור בתשובה ולשוב לדרכו הרעה, כי הקב"ה הוא סלחן ומחלן לבני ישראל.

הרי לנו נקודה נוספת ממעלותיה של מתנת התשובה.

מחילת הקב"ה - "לא היו דברים מעולם"!

הבנה נוספת בעומק כוחה של תשובה.

מדרך העולם, אדם הפוגע ברעהו ובא לבקש ממנו מחילה, למרות שדעתו מסכמת למחול לו, בדרך כלל אין זה אלא מן השפה ולחוץ - מפני שבכל זאת הכאב נותר בעומק הלב, וקשה עד מאוד למחוק את הכאב הזה עד שיוכל לחוש כי "לא היו דברים מעולם".

אמנם מחילתו וסליחתו של בורא עולם היא בשלימות אלוהית, ולא זו בלבד שלא יזכיר לו עבירותיו הראשונות, אלא שאם אדם חוזר בתשובה מאהבה, אזי עוונותיו נהפכים לזכויות, למעשה מצוה!

פלא נפלא!

מדוע נמשלו הפשעים והחטאים לעב ולענן?

ועל דבר זה התנבא ישעיהו הנביא (ישעיה מד, כב): "מְחִיתִי כְּעֵב פְּשָׁעֶיךָ וְכְעֲנָן חַטָּאוֹתֶיךָ" ולכאורה יש להבין מדוע נמשלו הפשעים והחטאים לעב וענן?

אמנם הביאור בזה הוא (עי' בספר הרוצה בתשובה פרק א'): יהודי שחטא בשוגג, דומה ל"ענן" בשמים המסתיר את קרני השמש הזורחת, ואילו הפושע במזיד הוא דומה ל"עב" - ענן כבד המחשיך את היום, עד שבעת צהרים נראה כאילו זו שעת ערב, אך בנשיבת הרוח, העננים מתפזרים ומסתלקים ושוב מתגלה אור השמים לטוהר והשמש זורחת במלא הודה והדרה עד שלא ניכר שום רשע מהחושך כלל.

החסד שבתשובה

כן היא הנהגתו של הקב"ה עם החוזר בתשובה, כפי שהענן והעב חולפים ועוברים עם הרוח ולא נשאר מהם רושם כלל, כך הקב"ה מעביר את חטאיו של השב בתשובה שלימה, והוא פותח לו "דף חדש" ללא רושם מהעבירות והפשעים שהיו מנת חלקו קודם התשובה.

זאת היא המתנה הנפלאה של התשובה!

אמש היה זה משוקץ מרוחק ותועבה, והיום...

יתירה מזו: הרמב"ם זצ"ל כותב בהלכות תשובה (פ"ז ה"ו): "התשובה מקרבת את הרחוקים. אמש היה זה שנוי לפני המקום משוקץ מרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד".

הרי לנו שלא זו בלבד שהקב"ה מוחק ומנקה את העבירה למי ששב בתשובה עד שכאילו לא חטא מעולם, אלא הוא אף זוכה לקירבה עצומה עם הקב"ה עד שנחשב לאהוב, נחמד, קרוב וידיד!

הפלא ופלא!

תשובה - קפיצת הדרך!

מענין לענין באותו ענין, היה מעורר הגאון רבי דוד קרונגלס זצ"ל (מאמר כוחה של תשובה) על פי דברי הרמב"ם זצ"ל הללו להלך מחשבה בדבר פלא שמוצאים בתשובה מה שלא מצינו בשום דבר מלבדה.

ידוע כי ההשתלמות בידיעות התורה, בקיום המצוות ובקנין המעלות, באים לאדם בדרך הדרגה - לאט לאט, בשיהוי זמן, כי בכדי לגדול ולעלות להשגת השלמות נדרש זמן.

אמנם תשובה אינה כן, השינוי והמהפכה באדם נעשים בלי שיהוי זמן וללא הדרגה - בקפיצת הדרך ממש. "אמש היה זה שנוי משוקץ מרוחק ותועבה" - הקצה התחתון שבאדם, שאול תחתית ממש. "והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד" - מדובק בשכינה, הקצה העליון ורום המעלה!

החסד שבתשובה

והטעם בזה הוא, משום שיסוד התשובה הוא ממידת הרחמים, רחמים פשוטים, רחמים בלי תכלית, ו"ימינו פשוטה לקבל שבים", ולכן הקירבה והסייעתא דשמיא לשבים בתשובה הם גדולים ונוראים עד מאוד.

הכרת טובה על המתנה הנפלאה!

ואם כן כמה עלינו להכיר טובה להקב"ה על מתנה נפלאה זו, על ההזדמנות שקיבלנו לתקן את המעוות ועל הזכייה בקרבתו של השם יתברך ללא שיהוי זמן.

ראש ישיבת מיר הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל היה מעורר בזה:

אנו חושבים שחיוב הכרת הטוב הוא רק על ענינים גשמיים, אבל אדרבה! אם על ענינים גשמיים חייבים אנו להכיר טובה, על אחת כמה וכמה על ענינים רוחניים שהיא טובה כפולה ומכופלת עלינו להכיר טובה. ובפרט על מתנה נפלאה זו - התשובה.

"אני עדיין לא סולח לו"...

כאמור חסד עצום מונח במתנה הנפלאה של התשובה, ונמחיש את הדברים במעשה שהיה (עי' בספר דורש טוב - מאמר עבודת התשובה) אשר סופר בפי מגיד המישרים הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א:

לאחר אחד השיעורים שמסרתי בעשרת ימי תשובה ניגש אלי יהודי נשוא פנים וביקש לדבר איתי כמה דקות ביחידות. יצאנו אל מאחורי הבנין והוא סיפר את קורות חייו, ואלו היו דבריו:

עליתי ארצה כבחור, יחד עם הורי ובני המשפחה, חבלי הקליטה שלנו לא היו מן הקלים. בקושי היה אוכל בבית, היו ימים שהלכנו לישון בלי ארוחת ערב, וגם בבוקר לא תמיד היה בבית דבר מאכל לארוחת בוקר, בכל זאת לא התלוננתי.

השנים חלפו, כאשר הגעתי לגיל בר מצוה לא קנו לי חליפה וכובע, קיבלתי אותם בירושה מדוד שהלך לעולמו. הכובע והחליפה לא התאימו למידות שלי, אבל ידעתי להודות על שיש לי מה ללבוש לכל הפחות. הימים היפים שלי התחילו בישיבה - כשבכל ארוחה קיבלתי פרוסת לחם, ישבתי ולא האמנתי - אני כאן בארץ ישראל, יכול לאכול לחם וללמוד תורה!

החסד שבתשובה

יום אחד בהיותי נער בן חמש עשרה, חזרתי הביתה מהשיבה והבחנתי במודעה שנתלתה בבית הכנסת, ובה הצעה לעבודה לבחורים בימי "בין הזמנים". היות והפרוטה לא היתה מצויה בכיסי, וחלמתי תמיד שיום אחד אוכל לקנות לעצמי חליפה וכובע, חולצה, עניבה ואולי גם נעלים חדשות, לא פלא שההצעה קרצה לי ביותר.

החלטתי להקדיש את "בין הזמנים" לעבודה במפעל המדובר, ובפרוטות שארוויח חשבתי בלבי להלביש את עצמי כמות, ואת הנותר תכננתי לתת לאבא, כדי שיהיה לו במה לקנות את צרכי חג הסוכות.

למחרת תשעה באב הגעתי למפעל וביקשתי להתקבל לעבודה. הודיעו לי שעובדים כאן משמונה בבוקר עד חמש אחר הצהרים, והסבירו לי מה עלי לעשות. הסכמתי לכל דרישה והתחלתי את העבודה, וכך חלף השבוע הראשון והשני, באמצע השבוע השלישי אירע הדבר.

אותו יום התחיל כיום עבודה רגיל ושגרת, לקראת השעה שתים בצהרים קרא המנהל לכל עובדי המפעל, כשלושים במספר, להתאסף בחדר האוכל. התיישבנו סביב השולחן, ותהינו לשם מה הוא קרא לנו. ואז בעל הבית נכנס ועל פניו ניכר היה כעס נורא.

הוא נעל את דלת החדר ואמר: "רבותי, בחדר העבודה שלי היה מונח על השולחן טייפ קטן המשמיע שירים". יש לציין כי באותם ימים טייפ קטן היה דבר יקר המציאות.

"את הטייפ הזה" - הגביה המנהל את קולו - "הבאתי במיוחד מחו"ל. והנה היום יצאתי מהמפעל לשעה קלה, וכשאני חוזר לחדרי אני מגלה שהוא נעלם ואיננו. אני דורש ממי שלקחו - להחזיר אותו כעת! תוכלו לחסוך מעצמכם בושות - אני לא אצטרך לבדוק תיק אחר תיק ולגלות את הגנב, וכך לא נזדקק לערב את המשטרה..."

השתררה שתיקה מביכה... ישבנו שם כל שלושים העובדים, כססנו אצבעות, הבטנו זה בזה אבל אף אחד לא קם ולא הודה.

המנהל המתין לנו כמה דקות, ואז סינן: "אינכם מודים?! אני הולך כעת אל המלתחה כדי לבדוק את כל התיקים שלכם. אוי לו למי שהטייפ ימצא אצלו!"

החסד שבתשובה

וכך נשארנו כולנו בחדר והמנהל יצא ובדק תיק אחר תיק - אך לא מצא דבר, הוא חזר לחדר וכולנו עמדנו דרוכים לראות מה יעשה כעת. הוא לא נראה היה נבוך כלל כשאמר: "אין בעיה, אני מבחין על הפנים בחכמת הפרצוף. אסקור אתכם כעת אחד אחד, ואגלה מיד מיהו הגנב".

בלי להמתין הוא התחיל לסקור את העובד הראשון מקצה קודקודו עד כף רגלו, ואחר כך את השני וכן הלאה. כשהגיע תורי, הוא הביט ישר לתוך עיני, ופתאום זעק: "אתה הגנב! תחזיר מיד את הטייפ!" באותו רגע קפא הדם בעורקיי.

שלושים זוגות עינים נתקעו בי כאילו היו מחטים. כולם בחנו אותי ובדקו מה אני עושה וכיצד אני מגיב. אמרתי לעצמי: רבוננו של עולם, אתה הרי יודע שהיו לי לילות שלא היה לי מה לאכול, אבל גם אז מעולם לא שלחתי את ידי ולא לקחתי פרוסת לחם שלא היתה שייכת לי. ובקול אמרתי: "אני אגע בטייפ לא שלי?! אינני יודע מה זה טייפ בכלל!"

אבל שום דבר לא הועיל לי. המנהל אמר: "ברור לי כי אתה הגנב, מחר תקבל את המשכורת המגיעה לך ממנה אקזז את עלות הטייפ, ואז תלך הביתה".

למחרת הגעתי מבוויש ונכלם, הייתי אמור לקבל עשרים לירות, המנהל קיזז ממשכורת הדה בלאו הכי שמונה עשר לירות - מחיר עלות הטייפ, נתן לי שתי לירות בלבד ושלח אותי הביתה. כך הלכתי כשכל הדרך הדבר היחיד שאני חש אלו שלושים זוגות עינים התלויות בגבי.

מאז כל לילה טרם השינה, הייתי אומר: "הריני מוחל וסולח לכל מי שחטא כנגדי ולכל מי שהכעיס והקניט אותי, מלבד אדם זה!" גם בערב יום כיפור, בתפילה זכה, אמרתי: "אני מוחל וסולח לכולם - מלבד אדם זה!"

חלפו מאז כבר חמישים שנה - סיים האדם מולי, ולא סיפרתי את הסיפור הזה לאיש.

"ומה קרה כעת?" - שאלתי אותו.

הוא ענה: השבוע צעדתי ברחוב ופתאום ראיתי מול עיני מודעת אבל המכריזה כי אותו מנהל הלך לעולמו. עמדתי ליד המודעה ודיברתי אל עצמי: לא הגיע הזמן לסלוח? אם הקב"ה מוחל וסולח, למה אתה לא מסוגל? מדוע הנך כל כך אכזרי? הרי הוא כבר נפטר לבית עולמו?

החסד שבתשובה

המשכתי ואמרתי: רבונו של עולם, אני מבקש ממך שהוא לא ייענש בגללי, אני מוחל וסולח על כל מה שעשה לי... אבל תוך כדי כך שמעתי גם את קולו של המנהל אומר לי: "אתה הגנב"! והרגשתי כי אינני מסוגל למחוק את העבר ולסלוח.

למחרת בבוקר ניגשתי אל רב בית הכנסת שבו אני מתפלל, סיפרתי לו את כל הסיפור ושאלתי אותו מה עלי לעשות. אמר לי הרב: יש כאן בבית הכנסת "כולל אברכים", תחלק ביניהם ששה סדרי משנה שילמדו לעילוי נשמתו ותשלם על כך לכל אחד מאתיים שקל, וכאשר תממן מכיסך את לימוד המשניות לעילוי נשמתו ודאי תמחל לו. ואכן כך עשיתי.

ממשיך המגיד שליט"א ומספר: התפעלתי ממנו מאוד, לחצתי את ידו ואמרתי לו: אשריך! עליך נאמר: "כל המעביר על מדותיו מאריכין לו ימיו ושנותיו", ו"כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים". תבורך מפי עליון, הקב"ה יזכור לך את מחילתך לטובה ובעוד כמה שעות כשייכנס יום כיפור, יעמוד לך הדבר לזכות!

אך תוך כדי כך הוא לופת את ידי בחזקה ואומר לי: "אני רוצה לומר לך. נתתי אלפי שקלים לעילוי נשמתו - אבל אני עדיין לא סולח לו! והוא פרץ בבכי תוך שהוא מכסה את עיניו בשתי ידיו, עד שכבר לא יכול היה לעמוד מולי, הסתובב והלך כשכל גופו רועד ורוטט מבכי. עד כאן סיפור המעשה.

למדנו מכך כי מלאכת הסליחה איננה קלה כלל ועיקר, ולפעמים הכאב והפגיעה נשארים שנים רבות ואינם מאפשרים ללב לסלוח.

הסיפור הנ"ל אכן ממחיש לנו את החסד הגדול והעצום המונח בתשובה. אין כל חילוק מה היה גודל החטא וה"פגיעה" בקב"ה, בכל אופן הוא מקבל תמיד את התשובה באהבה, והוא אף מקרב את השב מיד לדרגה של ידיד, קרוב ואהוב!

דורות עברו לעומת דורנו

אם נחפוץ נוכל להעמיק עוד בגודל החסד שהקב"ה מקבל תשובתנו.

במשך הדורות מתרחשת בעם ישראל תופעה מתמיהה. בדורות עברו היו הנביאים מנסים לשכנע את העם ללא הרף שהתשובה שיעשו תועיל להם, אך העם לעומתם שואל: האם הקב"ה יקבל באמת את תשובתנו?

החסד שבתשובה

מאיך גיסא בימינו המושג של "חזרה בתשובה" נהפך לקל ביותר בעיני רבים. ואנו מוצאים חוגים רחבים החוזרים בתשובה.

וכאן השאלה: מדוע בעבר פקפקו החוטאים באפשרות תיקון החטא עד שהיו זקוקים להבטחות חוזרות ונשנות מפי הנביא שתשובתם תתקבל, בעוד בימינו הכל בטוחים שביכולתם לשוב בכל עת?

התשובה לזה נהג לומר הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל: בדורות עברו הבינו כולם כי אם חטאו כלפי שמיא הרי שעשו מעשה נורא וקלקול גרוע, וחשו באמונה חושית כי מלך העולם רואה מעשיהם ואין שכחה לפני כסא כבודו, ועל הכל יבא בְּמִשְׁפָּט, הם גם ידעו כי כל מעשה שנעשה בעולם הוא נצחי. ולפיכך לא התקבל על דעתם כיצד ניתן לבטל מעשה שכבר נחתם לנצח ולמחוק את החטא על ידי התשובה. רק הנביאים היו צריכים לומר מפי הגבורה שהקב"ה מקבל תמיד את התשובה.

ומדוע באמת הקב"ה מקבל ברצון את תשובתנו ומוחק את כל אשר קלקלנו במעשינו? התירוץ לזה הוא מפני שהתשובה היא חסד נפלא שהקב"ה עושה איתנו למעלה מהשגתנו!

מה שנותר לנו לדעת הוא שאף שאין אנו מבינים זאת - אלו הם פני הדברים!

"כי לא מחשבותי מחשבותיכם"

וראיתי שכעין זה כתב גם המשגיח הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל:

בני דורו של ירמיה הנביא לא רצו לשוב בתשובה מתוך זה שהגיעו למסקנה שלא יתכן שתשובתם תתקבל. ונימוקם עמם, שלא יעלה על הדעת שמי שהמרה את פי אלוקיו, יהיה מקובל ורצוי לפניו יתברך.

אולם עלינו לזכור "כי לא מחשבותי מחשבותיכם" (ישעיה נה, ח) והגם שבמושגים שלנו לא ניתן להבין כיצד התשובה פועלת ומועילה, אמנם מידה טובה של הקב"ה היא למעלה מהשגתנו, וימינו פשוטה לקבל שבים. ואם רק נרצה לשוב בתשובה ולהתקרב אליו, הוא יפתח לנו שערי תשובה.

וכבר כתב השל"ה הקדוש זצ"ל (מסכת יומא): התשובה אין לה מקום לפי שורת הדין והשכל, אבל היא דרך חסד ונדבה הנמשך מהשם יתברך על בעל התשובה, כי חפץ חסד הוא ואינו חפץ בהשחתת הרשעים, אלא שיחזרו בתשובה ויחיו.

החסד שבתשובה

כל תשובה חשובה בעיני השי"ת!

חסד גדול נוסף יש בחזרה בתשובה.

גם מי שלא שב בתשובה שלימה על כל פרטיה ודקדוקיה אלא כפי כוחו, הרי הוא חשוב, מקובל ומרוצה לפני הקב"ה. וגם אם איננו הופך את עורו לצדיק גמור אלא שמתחרט על מעשיו ומקבל על עצמו לעתיד לא לחזור ולהיכשל במעשיו - הקב"ה מקבל את תשובתו.

נמחיש את החסד המופלא הטמון בכך באמצעות משל:

אדם צועד ברחוב ורואה מכונית מפוארת, חדשה ונוצצת שזה עתה יצאה מה"ניילונים", ולא פחות ולא יותר הוא נוטל כמה אבנים כבדות ומשליך אותן על המכונית. זכוכית החלון מתנפצת ברעש גדול והמתכת הבוהקת והמבריקה מתעקמת... בעל הרכב פונה אליו בזעקות: "אתה נורמלי? מדוע אתה עושה זאת?"

"וכי מה אני עשיתי לך? הוא שואל.

"הרסת לי את האוטו החדש" ! אומר בעל הרכב.

האיש חושב רגע ואומר: "האמת, אינני יודע מדוע עשיתי זאת, אני מתחרט... לא אעשה זאת שוב"....

"אתה מתחרט?! מה זה נותן לי? קודם כל תשלם את שווי הנזק"!

והמזיק עונה: "אין באפשרותי לשלם לך את מלוא השווי המסתכם בעשרות אלפי שקלים, ביכולתי לתת לך אולי כמה שקלים בודדים"....

אנו מתארים לעצמנו את תגובתו של בעל הרכב, וכי יבזה את עצמו ליטול ממנו סכום פעוט כלשהו, מפני שזה מה שביכולתו לתת? הוא בודאי יאמר לו: לך תקבץ נדבות, תמכור את מטלטליך או תיכנס לחובות, לא מעניין אותי, העיקר שתשלם לי את מלוא הנזק עד לפרוטה האחרונה.

זאת התגובה הנורמלית והדרישה המינימלית בעיני בשר ודם. אמנם, הקב"ה עושה איתנו חסד למעלה מדרך הטבע, וגם אם נחזור בתשובה לפי יכולתנו, הוא יקבלה בזרועות פתוחות וימחוק את כל החטאים והקלקולים העצומים שנגרמו בגינם בכל העולמות.

החסד שבתשובה

ומובא בספרים לפרש בדרך צחות את מה שאנו אומרים בברכה ראשונה של תפילת שמונה עשרה: "וקונה הכל", שזו אחת ממידות חסדיו של הקב"ה, שהוא "קונה" - מקבל כביכול את כל מי שבא ועולה לפניו ואינו מואס בתשובתו.

"אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים"

ולא זו בלבד שהוא מקבל את תשובתנו אלא שהוא העוזרנו ומדריכנו כיצד לצעוד בנתיבי התשובה.

אנו אומרים בתפילת נעילה: "אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים". ויש לעמוד על הלשון שפתח ב"פושעים" וסיים ב"שבים", וטעמא בעי.

הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל הסביר זאת במשל.

גביר קמצן אחד הרגיל את בני עירו שאין טעם לפנות אליו ולבקש ממנו פרוטה, כי אין סיכוי לקבל ממנו מאומה.

עני אחד טעה ודפק על דלת ביתו, ואז שמע את המשפט השגור בלשונו של הגביר: "אני לא נותן!" העני הפציר ואמר: "אל תתן כסף, תן פרוסת לחם להשיב הנפש", והפזמון הקבוע חזר: "אינני נותן כלום!"

"לפחות לגימת מים!" - צעק העני הלז, והלה חזר בשלישית: "כולם יודעים שאני לא נותן".

ויהי היום והגביר הקמצן הלך לרחוץ בנהר, והלה נקלע למערבולת והחל לטבוע. ראהו אדם, קפץ וחתר לקראתו וקרא לו: "תן יד!"

אך שמע את הקמצן את המילה "תן" ובאופן אוטומטי יצא לו מהפה: "אני לא נותן!" אותו אדם שפיקח היה והבין במה מדובר, תיקן את לשונו ואמר: "קח את ידי"!!!

זו הכוונה: "אתה נותן יד לפושעים" - אלו שאינם מושיטים את היד, והם מוכנים רק לקחת, מאידך אנו גם אומרים "וימינך פשוטה לקבל שבים" - לאלו הפונים אליך מיוזמתם, ומושיטים ידם מרצון...

זו חובתנו להתבונן במתנה נפלאה - ה"תשובה", לזכור את מעלותיה ולהעריך אותה וכך נדע לנצלה כראוי.